

**Γαλλοελληνικό γλωσσάριο για χρήση των στρατιωτών
του Γαλλικού Εκστρατευτικού Σώματος
στο Μέτωπο της Ανατολής(1915-1918)
Σταύρος Καμαρούδης**

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Άγνωστο μάλλον ως σήμερα αντίτυπό του, μοναδικό, βρέθηκε στη Βιβλιοθήκη της Σχολής των Ανατολικών Γλωσσών στο Παρίσι (INALCO).

Παρουσιάζει ενδιαφέρον από πολλές πλευρές (γλωσσολογική, μεταφραστική, εθνολογική) γραμμένο από τον Καθηγητή Hubert Pernot, διαπρεπή Νεοελληνιστή της Σχολής των Ανατολικών Γλωσσών και της Σορβόννης.

Παρουσίαση και σχολιασμός του.

Μικρή συμβολή στην πρώιμη ιστορία της μετάφρασης και της διερμηνείας και ειδικότερα των “εργαλείων” εργασίας.

RESUMÉ

Lexique Français-Grec moderne à l' usage du Corps expéditionnaire d' Orient:

Inconnu, presque, jusqu' aujourd'hui. Exemplaire unique, trouvé à la Bibliothèque de l' INALCO à Paris.

Redigé par Hubert Pernot; Professeur de langue et littérature grecques modernes à l' INALCO et à la Sorbonne.

Présentation et commentaires.

Petite contribution à l' histoire de la traduction /interprétation et des «outils» de travail.

Ο ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πριν από μερικούς μήνες ο ελληνομαθής Γάλλος Ταγματάρχης Κύριος Henry BERNARD(1), μου παρουσίασε ένα φωτοτυπημένο αντίγραφο ενός γαλλοελληνικού γλωσσαρίου, το οποίο ανακάλυψε στη Βιβλιοθήκη της ιστορικής σχολής των Ανατολικών Γλωσσών στο Παρίσι.

Απόσα κατέχω, η περίπτωση αυτού του έργου, συνιαγμένου από τον Καθηγητή της Νεοελληνικής Γλώσσας και Φιλολογίας Hubert PERNOT, δεν είναι ευρύτερα γνωστή. Πριν όμως να ασχοληθώ με το ίδιο το γλωσσάριο, θα ήθελα να σκιαγραφήσω με συντομία την εποχή και τον συντάκτη του.

1 Η ΕΠΟΧΗ

Στην αρχή του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου (1914-1918), η Ελλάδα παραμένει ουδέτερη, θα λέγαμε διστακτική. Οι προσπάθειες του Ελευθερίου Βενιζέλου να προσανατολίσει τον βασιλιά Κωνσταντίνο να ταχθεί με το μέρος της Αντάντ (Entente), δηλαδή της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας, παραμένουν χωρίς αποτέλεσμα(2). Ο Κωνσταντίνος επηρεάζεται ιδιαίτερα από τους γερμανόφιλους διοικητές του Γενικού Επιτελείου Στρατού Βίκτορα Δούσμανη και Ιωάννη Μεταξά(3). Όμως το φθινόπωρο του 1915, μετά την έξοδο της Βουλγαρίας στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων, ο Βενιζέλος θα παρακινήσει τους Άγγλους, τους Γάλλους και τους Ρώσους να προβούν στην εκτέλεση του σχεδίου τους για απόβαση στη Θεσσαλονίκη(4).

Έτσι από τις 5 Οκτωβρίου αρχίζει στη σκονισμένη και πολυθόρυβη από ποικίλους πρόσφυγες Θεσσαλονίκη η απόβαση των αγγλογαλλικών στρατευμάτων, «των κηπουρών της Θεσσαλονίκης», όπως τα είχε χαρακτηρίσει ειρωνικά ο Clemenceau. Κι ως τα τέλη Ιανουαρίου του 1916 οι αριθμοί των μάχιμων, δηλαδή εκτός των ανδρών των υπηρεσιών διοικητικής και τεχνικής υποστήριξης, θα φθάσουν τις 125.000 για τους Γάλλους και τις 100.000 για τους Άγγλους. Η παρουσία των συμμαχικών στρατευμάτων θα συνεχισθεί και πολύ αργότερα από τη σύναψη της Ανακωχής της 11^{ης} Νοεμβρίου του 1918(5).

2 Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

Ο γλωσσολόγος Hubert Pernot (1870-1942) διορίσθηκε υπηγητής στη Σχολή Ανατολικών Γλωσσών των Παρισίων και κατόπιν Καθηγητής της Νεοελληνικής Γλώσσας και Γραμματολογίας στη Σορβόνη (1912). Γνώρισε πολύ καλά την Ελλάδα και κυρίως τη Χίο. Ασχολήθηκε ιδίως με τη φωνητική και μάλιστα για έξι χρόνια διετέλεσε διευθυντής του Ινστιτούτου Φωνητικής. Από τα έργα του θα ξεχωρίζαμε: Νεοελληνική γραμματική(1897), Νεοελληνικές γλωσσολογικές μελέτες: Η φθογγολογία του χιακού ιδιώματος (1907), Μελέτες νεοελληνικής φιλολογίας δύο τόμοι (1916-1918), Μελέτη για τη γλώσσα των Ευαγγελίων(1927).

Ο Περνό ήταν από τους ειλικρινέστερους φίλους της Ελλάδας.

3 ΤΟ ΓΑΛΛΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

3.1 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Το γλωσσάριο περιέχει 164 σελίδες σε σχήμα δέκατο έκτο. Ο πλήρης τίτλος του είναι : Lexique Français Grec moderne à l'usage du Corps expéditionnaire d'Orient par Hubert

Pernot, Chargé du Cours de langue et littérature grecques modernes à l' Université de Paris, Librairie Chapelot , Paris 1916, deuxième édition revue et augmentée, 164 σελ.

Τα λήμματα του γλωσσαρίου είναι περίπου 3.500 κατ' αλφαβητική σειρά. Όπως ο συγγραφέας του σημειώνει στον Πρόλογο (σελ. 1) το βιβλίο συντάχθηκε για να επιτρέψει στις μονάδες του Γαλλικού Εκστρατευτικού Σώματος της Ανατολής να συννενοηθούν "χονδρικά" και χωρίς προηγούμενη μελέτη με τους πολυάριθμους Έλληνες που κατοικούν στην ανατολική πλευρά της Λεκάνης της Μεσογείου. Κι αυτό κυρίως με τα λαϊκά στρώματα, γιατί " οι μορφωμένοι κανονικά καταλαβαίνουν τα γαλλικά ".

Ακολουθούν οι οδηγίες για τη χρήση του γλωσσαρίου οι φωνητικές καταγραφές δίνονται κατά προσέγγιση προσέγγιση όμως που δίνει γενικά το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Στη συνέχεια έχουμε μερικές γενικές πληροφορίες για την προφορά , για τα ουσιαστικά , τα επίθετα και τα ρήματα, με ιδιαίτερη έμφαση στην προστακτική, χρησιμότητα για τις διαταγές. Όπου κριθεί μάλιστα σκόπιμο, παρατίθενται και κάποιες συχνές φράσεις, για παράδειγμα : Ce n' est pas ma faute = dhénn ftéo égho: Στην τονιζόμενη παραλήγουσα ή προπαραλήγουσα ο Pernot βάζει accent circonfléxe και τονίζει ότι η απουσία του τόνου μπορεί να προξενήσει πρόβλημα κατά την επικοινωνία. Συχνά υπάρχουν και ορισμένοι αριθμοί σε παρένθεση οι οποίοι παραπέμπουν σε μια σύνοψη γραμματικής , συνολικής έκτασης 16 σελίδων (145-161). Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται ακόμη στην κλητική με τη χαρακτηριστική φράση "στρατιώτη έλα εδώ" ! καθώς και πληροφορίες για την ερώτηση και την άρνηση.

3.2 ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

Θα θέλαμε να παρατηρήσουμε ότι γενικά το λεξικό θα πρέπει να κάλυπτε τις αναμενόμενες ανάγκες των χρηστών του· υπάρχουν λήμματα τόσο για την καθημερινή, κάποτε και την αγροτική(π.χ. η ίσκα, το κιούπι ή η μυλωνού) όσο και για τη στρατιωτική ζωή : οι βαθμοί, τα όπλα και τα εξαρτήματα.

Υπάρχουν αποκλίσεις είτε προς τη δημοτική, θα λέγαμε μάλιστα ορισμένες φορές και της ιδιωματικές μορφές της ελληνικής : η καρέγλα και το αρροβόνιασμα μαζί με το ρουχαλίζω και τα ψούνια, το τσάμι ως συνώνυμο του ελάτου, ή ακόμη και προς την αρχαίζουσα : η ειρκτή , ο ελέφας, ή ο φορειοφόρος,λέξη η οποία απαντάται στον Πλούταρχο και σημαίνει "δούλος που φέρνει το φορείο" (6). Οι αποκλίσεις προς την ομιλούμενη λαϊκή θα οφείλονται ασφαλώς στην άμεση επιτόπια εμπειρία του Pernot , ενώ για τις δεύτερες κύρια αιτία θα είναι η αρχαιογνωσία του Ακαδημαϊκού Καθηγητή.

Εντύπωση προξενεί σήμερα η ανυπαρξία οποιασδήποτε πληροφορίας για τη γλώσσα ή τα παραγλωσσικά στοιχεία και τις χειρονομίες που είναι πολύ διαφορετικές για την άρνηση καθώς και για τους Έλληνες ή την ιστορία τους. Επίσης το λεξικό δεν παρακινεί στη μάθηση δεν γίνεται όμως καμία νύξη για τα κοινά στοιχεία των δύο γλωσσών π.χ. μπαλκόνι , σαλόνι και παραμένει μόνο στο επίπεδο του προφορικού λόγου. Είναι μάλιστα ιδιαίτερα αποκαλυπτικό το ότι δεν υπάρχει ούτε μία έστω λέξη γραμμένη στα ελληνικά και ότι μόλις στη σελίδα 162 συναντούμε το αλφάβητο!

Θετικό στοιχείο η ανυπαρξία σχεδόν τυπογραφικών λαθών με εξαίρεση τη φράση "πέτε μου" αντί "πέστε ή πείτε μου". Και η εμμονή του Pernot στα ένρινα συμπλέγματα και τα τελικά -v, εμμονή που φθάνει στο σημείο να διπλασιάζει το -v , δεν είναι παντού ομοιόμορφη. Το ημερολόγιονγ φαίνεται να "κουδουνίζει" απέναντι στο ήσυχο, μελαγχολικό γραφείο, που γράφεται χωρίς το τελικό -v.

Ως προς την ορολογία, θα σημειώναμε τον σβισέρη για τη γραβιέρα, προφανώς λόγω της ελβετικής καταγωγής της <snizzera, το λόρδικο για τη θαλαμηγό και τη λαϊκή προφορά ισοκολάτα.

Κι αν θα έπρεπε να συμπληρωθούν κάποια λήμματα, θα προτείναμε τις λέξεις ο πρόσφυγας και τα θύματα, ιδιαίτερα χρήσιμα για την εποχή εκείνη.

4. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το γαλλοελληνικό γλωσσάριο του Ουμβέρτου Περνό είναι πολύτιμο δείγμα ενός από τα πρώτα "εργαλεία" εργασίας στον τομέα της διερμηνείας, γιατί σε προφορική κυρίως κατανόηση απέβλεπε. Δεν έχω ιδιαίτερες πληροφορίες για το πόσο χρησιμοποιήθηκε, ούτε για το ποια ήταν η απήχησή του. Σίγουρα η δεύτερη έκδοσή του, ξανακοιταγμένη και επαυξημένη, αποτελεί ασφαλώς μια ένδειξη. Και ίσως μια επανέκδοσή του σήμερα θα άξιζε τον κόπο.

5. ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- (1) Σπουδαστής στην Ανώτατη Σχολή Πολέμου Θεσσαλονίκης, η οποία ιδρύθηκε και οργανώθηκε το 1925 από Γάλλους στρατιωτικούς, είναι ο πρώτος ελληνομαθής Γάλλος αξιωματικός καριέρας στις ημέρες μας. Ετοιμάζει προς έκδοση Γαλλο-Ελληνικό λεξικό Στρατιωτικής Ορολογίας. Τον ευχαριστώ πολύ για την υπόδειξη του γλωσσαρίου του Hubert Pernot καθώς και τις πολύτιμες του πληροφορίες .
- (2) Αυτό μαρτυρούν, εκτός των άλλων, και τρία Υπομνήματα του Ελ. Βενιζέλου προς τον Βασιλέα Κωνσταντίνο , συνταγμένα στις 24 Ιανουαρίου 1915, στις 30/1/1915 και στις

17/2/1915. Βλέπε το πλήρες κείμενό τους στον Σπ. Β. Μαρκεζίνη, *Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος*, εκδ. Πάπυρος, Αθήνα 1967,(τόμοι 4), στον Τρίτο τόμο, Η Μεγάλη Εξόρμησις 1909 -1922, σελ. 372-378.

(3) Ο Ιωάννης Μεταξάς πιστεύει πως η σωτηρία της Ελλάδος θα είναι εξασφαλισμένη μόνον σε περίπτωση γερμανικής νίκης. (Γράμμα προς την γυναίκα του, Αύγουστος 1914). Αναφέρεται από τον Γιάννη Μουρέλο στο βιβλίο του :Yannis Mourélos, *L' intervention de la Grèce dans la Grande Guerre 1916-1917*, Collection de l' Institut Français d' Athènes, Athènes 1983. 280 η αναφορά στη σελ. 17.

(4) Για τα ιστορικά γεγονότα παραπέμπω στον Απόστολο Ε. Βακαλόπουλο, *Νέα Ελληνική Ιστορία (1204 - 1985)*, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1996¹²,σελ. 486 και ιδιαίτερα στις σελ. 352-365.

Επίσης και στο Yannis Mourélos, *L' intervention*, όπ.παρ.

Καθώς και στις επίσημες εκδόσεις, τη δίτομη ελληνική: *Η Ελλάς και ο πόλεμος εις τα Βαλκάνια*, Έκδοσις Διευθύνσεως Ιστορίας Στρατού, Αθήναι 1958, ανατύπ.1970, σελ. 374 σελ. (τόμος Α΄).

Η συμμετοχή της Ελλάδος εις τον Πόλεμον, Έκδοσις Διευθύνσεως Ιστορίας Στρατού, Αθήναι 1961, ανατύπ. 1970, 303 σελ. (Τόμος Β΄)

και τη δεκάτομη γαλλική: Ministère de la Guerre; France, *Les Armées Françaises dans la Grande Guerre. La Campagne d' Orient (Dardanelles et Salonique)*, Paris 1923-1935.

Υπάρχουν τέλος τα Πρακτικά του Συνεδρίου του Νοεμβρίου 1989, *La France et la Grèce dans la Grande Guerre*, Α.Π.Θ. - Εγνατία, τόμος 24^{ος} (παράρτημα), Θεσσαλονίκη 1992, 243 σελ.

(5) *Les Armées Françaises*, όπ.παρ.,τόμ.8,σελ.513: Από την πρώτη Ιανουαρίου ως την πρώτη Απριλίου 1919,η δύναμη των γαλλικών στρατευμάτων στα Βαλκάνια θα έπεφε από τις 166.000 στις 98.000 ανδρών την πρώτη Ιανουαρίου 1920 δεν ξεπερνούσε τις 40.500.

(6) Πλούταρχος, Γάλβας,25. "το φορείον εκέλευσεν αίρεσθαι.....και τους φορειοφόρους επιταχύνοντας".

Lexique Français

Grec moderne

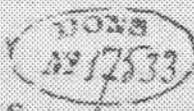
à l'usage du Corps expéditionnaire
d'Orient

PAR

HUBERT PERNOT

CHARGÉ DU COURS DE LANGUE ET LITTÉRATURE GRECQUES MODERNES
À L'UNIVERSITÉ DE PARIS

DEUXIÈME ÉDITION, REVUE ET AUGMENTÉE

PARIS

LIBRAIRIE CHAPELOT

MARC IMHAUS ET RENÉ CHAPELOT, ÉDITEURS

30, Rue Dauphine, VIe — (Même Maison à Nancy)

1918

ΤΟ ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΤΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ ΤΟΥ ΠΕΡΝΟ

- Bonsoir**, *kali spéra*. Bonsoir à toi, *kalispéra sou*.
 Dans le sens de bonne nuit, *kali nikhta*.
- Bonté**, *i kalotini* (17). Ayez la bonté de me dire
 (= dites-moi, je vous prie), *péte mou parakulo*. Je
 vous remercie de voire —, *sas efkharisto pa tiun*
kalotini sus.
- Bord**, *i ákri* (17). Le — (= le navire), *to pílonn* (25).
- Botta**, *i báta*, pl. *i bótes* (17). Une — de paille, *éna*
dhemáti dehéra (25, 25).
- Bouche**, *ta stóma* (26).
- Boucher**, *o khasápis*, pl. *i khasápidhés* (12).
- Bouchon**, *o félou* (14).
- Bous**, *i láspi* (17).
- Bougie**, *to sparmatséto*, pl. *ta sparmatséta* (25).
- Bouilli**, *to vrasto* (25).
- Bouillir**, *na vráso*, pa. *évrasa*, pr. *vrázo* (46). Cela
 bout, *vrázi*.
- Bouillon**, *to zoumi* (25).
- Boulangier**, *o psomaz* (12).
- Boulangerie**, *to psomádhika* (25), *to artopolionn* (25).
- Boule**, *i sféra* (17).
- Boulette de viande**, *o kéftés*, pl. *i kéftédhés* (12).
- Bourse**, *to poungui* (25).
- Boussole**, *o boussoulas*.
- Bout**, *i ákri* (17).
- Boutargue**, *o taramas* (12).
- Bouteille**, *i bottiya* (17).
- Bouton**, *to koumbi* (25). — sur le corps, *to spíri*
 (25).
- Boutonner**, *na koumbúso*, pa. *koumbouza*, pr.
koumbóna (46).
- Bracelet**, *to vrachyóli* (25).
- Brancard**, *to forionn* (25).
- Brancardier**, *o forióforos* (14).

MΙΑ ΣΕΛΙΔΑ ΤΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ ΤΟΥ ΠΕΡΝΟ

Σταύρος Ευαγγ. Καμαρούδης
 Επίκ. Καθηγητής ΠΤΔΕ Φλώρινας - ΑΠΘ
 Σαρανταπόρου 10, 546 40 Θεσ/νίκη
 τηλ. (031) 866-122, τηλεομ. (031)99-52-92